

Prof. Kaarle Nordenstreng:

Juhlapuhe Valkealan kunnan ja seurakunnan itsenäisyysjuhlassa 6.12.2008

Hyvä juhlayleisö, hyvät valkialaiset! Liebe Freunde.

Tervetuloa aikakoneeseen. Suomen Yleisradio heinäkuun 24. päivänä 1960:

ÄÄNINÄYTE 1: Ohjelman alku (1 min 40 sek)

Näin alkoi puoli vuotta sitten pidetty puhe Valkealan Kotiseutuyhdistyksen 60-vuotisjuhlassa tuossa naapurissa nuorisoseuran talolla. Puheeni kehukseksi löytynyt viiden vuosikymmenen takainen radio-ohjelma innosti järjestäjät pyytämään uusintaa laajemmalle joukolla tässä itsenäisyyspäivän juhlassa. Siksi se mitä nyt seuraa on kertausta kesäkuulta, mutta sitä on toki laajennettu ja versioitu tähän päivään.

Valkeala oli kesällä 1960 mallikelpoinen maalaispitäjä. Yhtymisestä Kouvolaan ei edes keskusteltu; vain alueliitokset olivat esillä. Kotiseutuaate oli nousussa niin täällä kuin koko maassa. Kuvaavaa on, että Yleisradiossa – siis höyryradiossa – oli noina vuosina pitäjänselostusten sarja, johon tekemäni Valkeala-ohjelmakin kuului.

Laajemmin suomalaisen kotiseutuliikkeen historiaa ajatellen voidaan sanoa, että 60-luvulla elettiin kotiseutuyhdistysten kolmatta aaltoa. Ensimmäinen aalto oli 1800-luvun lopulla autonomian ajan Suomessa, jossa kansallisuusaate ja kansalaisyhteiskunnan kaikinpuolinen viriäminen johti myös paikallishistorian harrastukseen ja kotiseutututkimukseen niin sivistyneistön, nuorisoseuraliikkeen kuin ylioppilasosakuntien ja myös kansakoulun tuella. Itsenäisyyden alkuun mennessä kotiseutuaate tunnettiin ja tunnustettiin kaikkialla Suomessa. 20- ja 30-luvuilla ensimmäinen aalto jatkui maakuntahengen tuella niin että sotavuosiin mennessä maassa toimi yli 200 kotiseutuyhdistystä.

Sodan jälkeen vuodesta 1945 50-luvun puoliväliin yhdistysten määrä kaksinkertaistui ja voidaan puhua kotiseutuliikkeen toisesta aallosta. Tämän aallon taustalla on rauhansopimukseen perustuva järjestökentän siivous: maasta lakkautettiin kaksi ja puoli tuhatta yhdistystä mukaan lukien Isänmaallinen Kansanliike IKL, Akateeminen Karjala-Seura AKS, Lotta Svärd -järjestö, Suomen Aseveljien Liitto ja suojeluskuntajärjestö. Kuten akateemikko Kustaa Vilkuna totesi, ”etenkin maaseudulla vapautui runsaasti osallistuvia, aktiivisia kansalaisia yhteisrienoista, mikä tuntui kohtalokkaalta, kun muutenkin mielialat olivat lamassa”. Vilkuna oli yksi niistä, jotka pyrkivät löytämään näille voimille uutta innostavaa tehtävää perustamalla kotiseutuyhdistyksiä ja pitäjänseuroja.

On syytä muistaa, että samaan aikaan maan alta nousi Suomen Kansan Demokraattinen Liitto SKDL ja poliittiselle kentälle syntyi myös satoja sosialidemokraattisia työväenyhdistyksiä sekä maalaisliittolaisia paikallisosastoja. Kansalaisyhteiskunta organisoitui uudelleen ja tähän historialliseen vaiheeseen ajoittuu Valkealan Kotiseutuyhdistyksen syntyminen 1948 sekä Suomen Kotiseutuliiton perustaminen vuotta myöhemmin.

Kolmas suomalaisen kotiseutuliikkeen aalto seurasi sitten 60-luvulla, jolloin paikallistoiminta virkosi uuteen nousuun – paradoksaalisesti samaan aikaan kun maaseudulta muutti väestöä työn perässä asutuskeskuksiin ja Ruotsiin. Kotiseutuaatetta ei sammuttanut myöskään Euroopan yhdentymiskehitys 70-luvulta lähtien; päinvastoin sekin trendi vain vahvisti samanaikaista kehityssuuntaa kohti

paikallisia juuria. Kotiseutuliike eli kyllä kriisiä, jota historiikki luonnehtii kysymällä ”laulaako Paula Anka Väinämöisen suohon?” Väinämöinen piti kuitenkin pintansa ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlien, Pispalan sottiisin ja monien muiden rientojen saattelma liike jatkoi kasvuaan, niin että vuosituhannen vaihteessa Suomen Kotiseutuliittoon kuului jo yli 600 paikallisyhdistystä.

Mutta palataan Valkealan pitäjäselostukseen vuodelta 1960:

ÄÄNINÄYTE 2: Anton Suurkonka (2 min 30 sek)

Tänään voimme sanoa, että ympyrä on sulkeutunut. On palattu Suur-Valkealaan yhdessä Kouvolan ja Kuusankosken kanssa – mitä nyt nimiä on hiukan vaihdeltu. Tosin minä jonka lapsuuden sängyn yläpuolella oli Väinö Vaaran kartta vuodelta 1906 – se jossa Kouvolan asemakylä on Valkealan pitäjän lounaiskolkassa – olisin mieluummin nähnyt suurkunnan nimenä Valkealan, samalla historiallisella perusteella kuin Toijalasta tuli Akaa. Toki saman talousalueen kuntien tulee toimia yhteistyössä eikä yhtyminekään ole pois suljettu, kuten nyt on nähty. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että talous ja logistiikka määräävät koko elämänpiirin. Paikallisuus voi ja sen pitää jäädä elämään laajemman hallintokehyksen sisällä. Tästä osoituksena on se, että vanhat kuntien nimet ja vaakunat jäävät käyttöön siten kuin Kotiseutuyhdistys ja Kotiseutuliitto ovat esittäneet. Samalla tavoin kuin vaikkapa Pirkanmaa omine tunnuksineen on jäänyt elämään laajan Länsi-Suomen läänin alueena, jää Valkeala omine tunnuksineen uuden suurkaupungin mentaaliseen kartalle. Tätä jäämistä on kuitenkin aktiivisesti tuettava, viljeltävä jottei se kesannoidu.

Valkeala onkin hyvä esimerkki siitä, mitä yhteiskunnan ja kulttuurin tutkijat nykyisin kutsuvat *globalisaatioksi*: maailmanlaajuisen globaalien ja paikallisten lokaalien yhdistelmäksi. Nämä kaksi eivät tukahduta toisiaan vaan pikemminkin ruokkivat toisiaan, ovat symbioosissa. Globalisaation oloissa ei se vanha totuus ole tippaakaan vanhentunut, jonka mukaan kaikki politiikka on viime kädessä paikallista.

Mutta tämä edellyttää, että paikallisuutta myös viljellään eikä vain museoida. On syytä toistaa se mitä 21 vuotta sitten puhuin täällä itsenäisyyden 70-vuotisjuhlassa. Paikallisuus, kuten itsenäisyys, on sellaisenaan pelkkä ulkokuori; sisällön se saa kunkin yksilön ja yhteiskunnan reaalisesta toiminnasta. Ja tämä toiminta saattaa olla niin heikkoa, sisällyksetöntä ja epäitsenäistä, että maa kuin huomaamatta menetetään kauniin ulkokuoren alla. Ei vihollisen sotajoukkojen tai sorron alla, vaan oman epäitsenäisen toiminnan kautta. Sanoin silloin 1987, että näin on todellakin mahdollista tehdä hidas kansallinen itsemurha.

Oliko se liian rankasti sanottu? Tänään EU-Suomessa ja tietoyhteiskunnassa on syytä esittää sama huoli, mutta ei voivotteluna vaan haasteena. Pointtini tuossa itsenäisyyspäivän juhlapuheessa oli se, että Valkeala on rajamaata, idän ja lännen välimaastoa. Muistutin, miten suomalainen itsenäisyysliike nousi pintaan tässä maastossa Anjalan ja Liikkalan miesten välityksellä ja miten täällä tajuttiin muuta Suomea aikaisemmin — varmaan Valkealankin taistelun opettamana — että vuosisatoja kestänyt siirtomaasuhde Ruotsiin on katkaistava ja että Suomen kohtalon myönteinen ratkaisu löytyy Venäjän suunnalta. Näitä historian suuria linjoja on syytä pohtia nyt kun on kulunut 200 vuotta Suomen sodasta 1808-09, mistä äsken saimme musiikillisen kertauskurssi. On myös syytä pohtia sitä, miten rajaseudun ihmiset ovat monien virtausten kohteena ja miten tällaisessa sulatusuunissa voi kehkeytyä paitsi viisaus myös puolivillainen epäitsenäisyys, eräänlainen surffailumentaliteetti.

En malta olla toistamatta tuon itsenäisyyspäivän juhlapuheen loppua:

Kansainvälisiä vaikutteita ei sinänsä pidä nurkkakuntaisesti torjua, mutta niitä ei myöskään pidä purematta niellä — ilman että ne sulautuvat elimelliseksi osaksi paikallista kulttuuria. Tärkeää on myös, että kulttuurin virrat kulkevat moniin

ilmansuuntiin, rajamaan perinteiden mukaisesti. Olkoot ikkunat auki paitsi Amerikkaan myös Eurooppaan — eikä ainoastaan EEC-Eurooppaan vaan myös itäiseen Eurooppaan ja sen slaavilaiseen kulttuuriin johon me niin monin historian sitein olemme liittyneet. Ja vielä koko kolmas maailma, johon siltoja on ruvettu rakentamaan vuosikymmeniä sitten lähetystyön avulla; tänään tuota kunniakasta perinnettä sopii laajentaa myös kehitysyhteistyöhön — myös Valkealasta.

En siis ole täällä suosittelemassa Impivaaraa, mutta en myöskään kouvolamaisia marketteja ja kaupallisia radioita. Tässä mielessä voin yhtyä Kouvolan Sanomien pääkirjoituksessa syyskuussa 1917 suunnattuun vetoomukseen:

”Jos mieli tai ajatukset joskus epähuomiossa kiintyvät kaupunkiin ja sen puuhiin, silloin on ehdottomasti niille sanottava, että: Kääntykää takaisin kotiin ajatukset. Kääntykää pois vierailta tanhuilta. Kääntykää, sillä täällä maalla ja sen asukkaiden keskuudessa vallitsee rajaton wapaus, sekä terweys ja onni!”

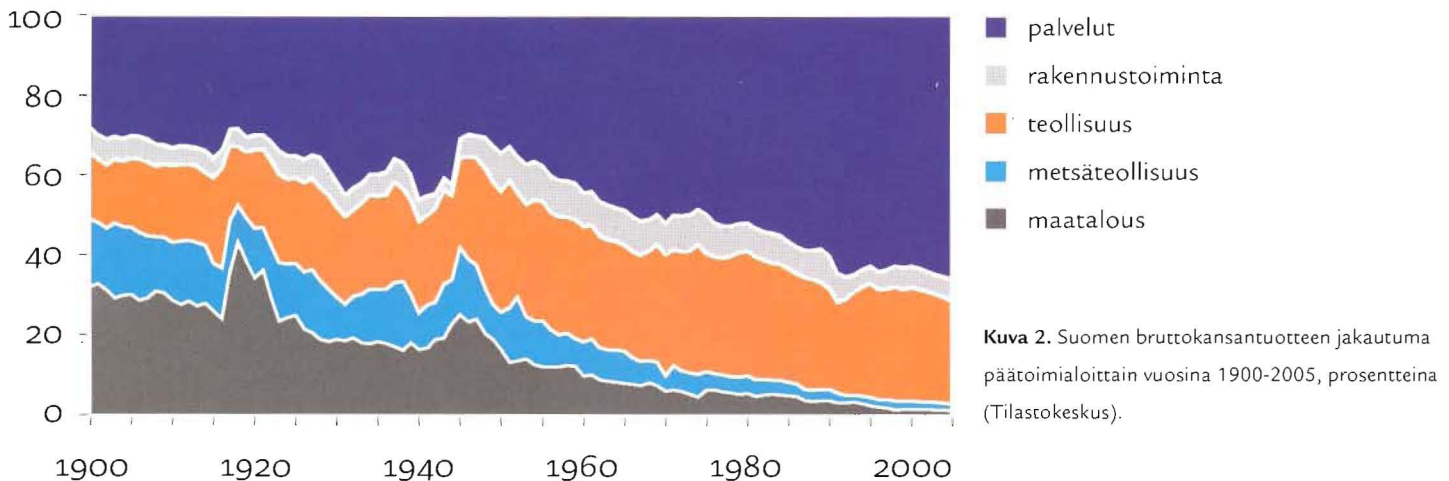
Tuo vetoomus on totta kai asetettava oman aikansa kehyksiin eikä se sellaisenaan sovi tähän päivään. Mutta on siinä opittavaakin kuten on tässä pitäjäsostonuksen patkässä:

ÄÄNINÄYTE 3: Otto Ritari (1 min 50 sek)

”Yhtein ymmärrys ol koko perheen kans”. Yhteisyys, perhe, koti, kotiseutu, ihmisen kiinnittyminen. Johdumme pohtimaan perimmäisiä kysymyksiä ei vain Taka-Ritarin tuvassa vaan maailmanlaajuisesti. Ihminen kaikkialla, niin Afganistanin vuorilla kuin Brasilian suurkaupungeissa, tarvitsee kiinnittymistä toisiin ihmisiin ja ympäristöön, omilla ehdoillaan niin että olo on paitsi fyysisesti siedettävää myös psyykkisesti palkitsevaa. Ihminen ei suostu pelkäksi talouden pelinappulaksi eikä voimapolitiikka onnistu jos se on ristiriidassa ihmisten identiteetin ja uskonnon kanssa, kuten vaikkapa Irakissa on nähty. Sitä paitsi yhteisyys ei Jokelan ja Kauhajoen jälkeen ole etäistä tarinaa maailman mullistuksista, vaan kipeän läheinen kysymys siitä miten me täällä Suomessa elämme ja toisiimme suhtaudumme.

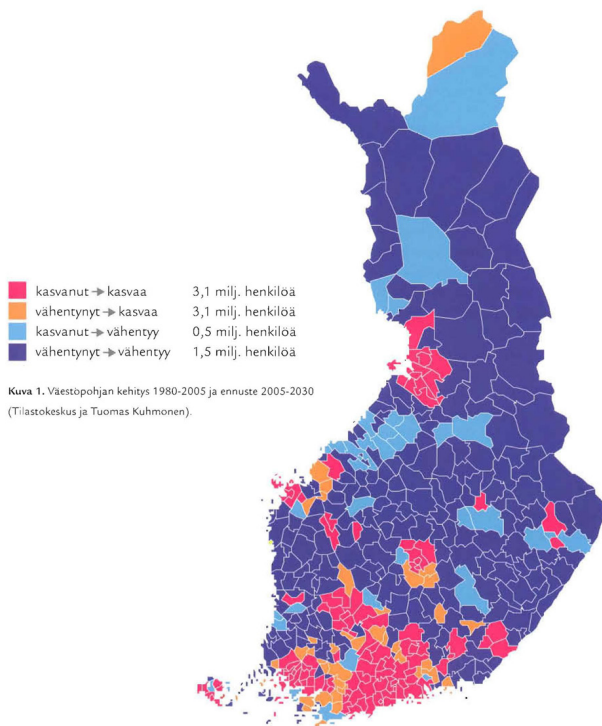
Sitra julkaisi tällä viikolla kirjansen *Muutoksen Suomi*, jonka on laatinut kymmenhenkinen työryhmä kansleri Ilkka Niiniluodon johdolla – opiskelutoverini Helsingin yliopistosta. Siinä muistutetaan, miten maamme elinkeinorakenne on muuttunut viimeisten sadan vuoden aikana.

KUVA: Suomen_bkt

Olellainen muutos bruttokansantuotteella mitattuna on maatalouden supistuminen ja palvelujen laajeneminen. Samalla väestöpohjan kehitys jakaa Suomen kasvavaan ja vähenevään osaan.

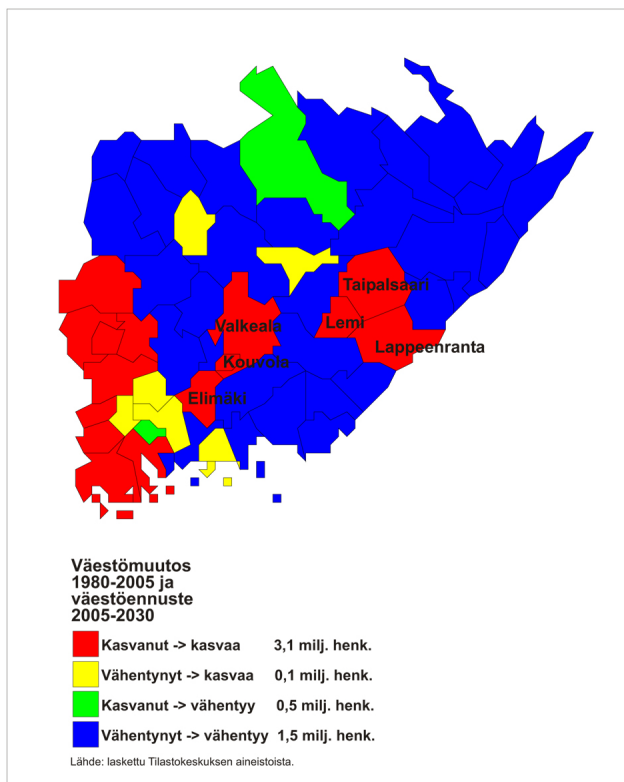
KUVA: Väestö_koko maa

Punaisella värjättyissä kunnissa väestö kasvaa, sinisissä vähenee. Suomi on repeämässä kahtia – ei Pähkinänsaaren tai muun rajan mukaan vaan vierekkäisinä vyöhykkeinä: asutus vähenee sinisellä alueella – maantieteellisesti suurimmassa osassa Suomea – ja väestö keskittyy punaisella merkittyihin taajamakuntiin. Väestökasvun kaupunkimaisilla alueilla asuu nyt noin kolme ja puoli miljoonaa ihmistä ja alueilla, joilta väestö karkaa, asuu puolitoista miljoonaa. Ennusteiden mukaan vuonna 2025, siis 17 vuoden kuluttua, lähes puolessa kunnista noin puolet asukkaista on täyttänyt 65 vuotta.

Meitä tietysti kiinnostaa erityisesti Kymenlaakso.

KUVA: Väestö_kymenlaakso

Valkeala, Kouvola ja Elimäki ovat tällä muutos- ja ennustekartalla kasvun aluetta, jota ympäröi vähenevän väestön vyöhyke. Toinen kasvuryvä on Lempi-Taipalsaaren-Lappeenrannan suunnalla. Tässä katsannossa me Valkealassa ja tulevassa suur-Kouvolassa voimme juhlia itsenäisyyttä tulevaisuuteen luottaen.

Sitran raportti ei kuitenkaan ole kertomus luonnonvoimista, jotka nostavat toiset hyvinvointiin ja painavat toiset alikehitykseen. Päinvastoin se kertoo jo alaotsikossaan, että muutoksen tekijöitä ovat ihmiset ja että instituutiot puolestaan ovat ihmisten tukijoita. Tai niiden pitäisi olla. Meitä haastavia muutoksia raportti listaa eri suunnilla, joista kaksi päälimmäistä ovat näissä kuvissa havainnollistetut väestön sisäinen muuttoliike ja elinkeinorakenne. Muut keskeiset haasteet ovat väestön ikärakenne, globalisaatio, teknologia ja ilmasto. Kaikkeen tähän muutokseen me siis voimme vastata ei alistamalla vaan aktiivisesti vaikuttamalla. Sitran työryhmä nostaa ihmiset muutoksen tekijöiksi ja korostaa, että erityisesti instituutioiden tehtävät tulee nähdä uudella tavalla:

Niiden tulee tukea ihmisten elämänhallintaa ja antaa heille paremmat mahdollisuudet käyttää omaa osaamistaan ja omia voimavarojaan muuttuneissa olosuhteissa. Katse on suunnattava uusien mahdollisuuksien etsimiseen. Ihmisten voimaantumisen ja osallistumisen vahvistaminen ovat julkisen hallinnon ja sen instituutioiden keskeinen tehtävä. (*Muutoksen Suomi*, s. 45)

Raportti nostaa yhteiskuntapolitiikan keskeiseksi peruskäsitteeksi *voimaantumisen*, englanniksi ”empowerment”, millä tarkoitetaan ihmisten kykyä valjastaa omat voimavaransa elämänhallintaan ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Työryhmä korostaa, että suomalaisen yhteiskunnan menestys riippuu ratkaisevasti siitä, että kaikki ihmiset saavat aidon mahdollisuuden kehittää ja käyttää kykyjään. Ja se muistuttaa, että jokainen ihminen kuuluu luovaan luokkaan, että luovuus on ihmisen perustarve. Raportti jatkaa:

Ihmisten voimaannuttaminen on yhteiskunnallisten instituutioiden tärkeimpiä tehtäviä, oli sitten kysymys koulutuksesta, sosiaali- ja terveydenhuollosta tai demokraattisista instituutioista. Vahva sosiaalinen pääoma ja ihmisiä voimaannuttavat instituutiot luovat perustan myös taloudelliselle menestykselle ja kilpailukyvyille. Kaikki ovat mukana rakentamassa yhteiskuntaa. Näin kansakunnan inhimillinen pääoma tulee täysimääräisesti yhteiskunnan ja talouden käyttöön... (s. 42)

Nämä ovat kauniita ja kannatettavia ajatuksia – samoja joita omin sanoin esitin jo parikymmentä vuotta sitten tässä tilaisuudessa. Nyt niitä on syytä tarkastella suhteessa siihen, mitä Suomessa todella tapahtuu – esimerkiksi täälläpäin hyvin tunnetussa Voikkaan tapauksessa ja sitä seuranneissa Kemijärven ja monien muiden tehtaiden sulkemisessa. Voidaan kysyä, jääkö puhe voimaantumisesta hurskasteluksi kun maan hallituskin on voimaton ylikansallisten markkinavoimien edessä ja kun talouden päätösvalta on liukunut kasvottomille sijoittajille. Talouden ja ihmisen välillä on ilmeinen ristiriita – niin ilmeinen että siitä saa aiheen kyyniseen toivottomuuteen eli kauaksi siitä optimistisesta uskosta muutoksen hallintaan, joka huokuu Sitran raportista. Itse edustan aprikoivaa optimismia, joka ei höyrähdä muodinmukaiseen innovaatiopuheeseen ja tehostamisretoriikkaan vaan katselee yhteiskuntakehitystä kriittisin silmin.

Tästä näkökulmasta minusta on hyvä korostaa luovuutta ja voimaantumista samalla kun muistutetaan talouden rautahäkistä ja siitä että sekin on muutettavissa. On myös myönnettävä, että demokratian ja tasa-arvon asiassa on menty eteenpäin, EU:n jäsenenäkin ja paljolti sen ansiosta. Samoin ihmisoikeudet tunnustetaan nyky-Suomessa aikaisempaa paremmin, mikä on syytä noteerata tänään kun ensi keskiviikkona tulee kuluneeksi 60 vuotta Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen hyväksymisestä. Siinähan nostetaan esiin oikeudet ja vapaudet nimenomaan ihmisyyksilölle, ei systeemille, joten perussanoma on sama kuin Sitran raportissa. Tiedotusalan ihmisenä haluan aina muistuttaa, että ihmisoikeuksien julistuksen kuuluisassa artiklassa 19 sananvapaus on annettu ihmisille ja kansalaisille eikä epämääräiselle medialle, jonka takaa useimmiten löytyy kaupallisia intressejä.

Tiedotusopin ihmisenä on myös ilo todeta, että median mielipiteenmuokkaus ei aina tuota tulosta vaan ihmisten omaehtoinen ajattelu pitää pintansa aivan kuten voimaantumisen idea edellyttää. Tästä on malliesimerkinä suomalaisten kansalaismielipide Suomen suhteesta Natoon. Eilen Helsingin Sanomat uutisoi viimeisimmän mielipidetutkimuksen: ”Suomalaiset eivät edelleenkään innostu Natosta.” Koko väestöstä Natoon liittymistä kannattaa 28 prosenttia ja vastustaa 60 prosenttia. Vastustuksen määrä on hieman vähentynyt ja kannastaan epävarmojen osuus kasvanut, mutta kansalaismielipide on silti ylisummaan selvästi kielteinen. Ja tämä tilanteessa, jossa poliittinen eliitti ja maan lehdistö ovat vuosikausia käyneet kampanjaa liittymisen puolesta. Ylhäältä päin tuleva vyörytys ei siis ole purrut – ihmiset ovat voimaantuneita ainakin tässä asiassa.

Nyt takaisin pitäjänselostukseen, sen loppuminuuteille:

ÄÄNINÄYTE 4: Ohjelman loppu (1 min 50 sek)

Näin palaamme aikakoneesta tähän päivään ja tähän tilaan. Sanoma on selvä: itsenäisyysaate elää ja voi hyvin, mutta siitä on pidettävä huolta.

